

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

ફોજદારી અપીલ નં. ૨૧૫૧ / ૨૦૦૪

સાથે

ફોજદારી અપીલ નં. ૨૧૫૩ / ૨૦૦૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી રવિ આર. ત્રિપાઠી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી સોનિયા ગોકાણી

=====

- ૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે?
- ૨ પત્રકારને મોકલવામાં આવે કે નહીં?
- ૩ શું ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?
- ૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ પણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?
- ૫ શું આને સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવાનો રહેશે?

=====

ગુજરાત રાજ્ય....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

જવાનસિંહ મંગાજી વાઘેલા....વિરોધી(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

સુશ્રી ચેતના શાહ, અધિક સરકારી વકીલ અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ માટે

એચસીએલએસ સમિતિ, વિરોધી(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) ક્રમાંક ૧ માટેના
વકીલ

શ્રી પ્રતિક બી. બારોટ, અધીવક્તા, વિરોધી(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ માટે

=====

ન્યાયપીઠ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ રવિ આર. ત્રિપાઠી

તથા

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સોનિયા ગોકાણી

તારીખ : ૨૮/૧૧/૨૦૧૪

મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રીમતી સોનિયા ગોકાણી દ્વારા)

૧. આ બંને અપીલો ગઈકાલે એટલે કે ૨૭.૧૧.૨૦૧૪ના રોજ ચાદીબદ્ધ હતી અને ૨.૧૨.૨૦૧૪ના રોજ મુકવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, બંને પક્ષોની સંયુક્ત વિનંતી અનુસાર, આ બંને અપીલો આજે અલગ તૈયાર કરાયેલ ચાદીમાંથી લેવામાં આવી છે. તેથી, સામાન્ય ચુકાદો અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવેલી આ બંને અપીલો અંતિમ સુનાવણી માટે લેવામાં આવે છે. રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ બંને અપીલોમાં, સત્ર કેસ ક્રમાંક ૨૩૧ વર્ષ ૨૦૦૩માં પસાર કરાયેલા

ચુકાદો અને આદેશને પડકારવામાં આવ્યો છે, જેમાં પ્રતિવાદી આરોપીને દોષિત ઠરાવી ત્રણ વર્ષના સખત કારાવાસ તથા રૂ.૧૦૦૦/- દંડની સજા ફરમાવવામાં આવી છે અને દંડ ભરવામાં નિષ્ફળ રહે તો છ માસના સખત કારાવાસની સજા રાખવામાં આવી છે, જે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળ દંડનીય ગુના અંગે છે; જ્યારે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળના ગુનાઓ બાબતે આરોપીને સંદેહનો લાભ આપવામાં આવ્યો છે. ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૨૧૫૧ વર્ષ ૨૦૦૪ સજામાં વધારો કરાવવા માટે દાખલ કરવામાં આવી છે, જ્યારે ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૨૧૫૩ વર્ષ ૨૦૦૪ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળના નિર્દોષ છૂટકારાને પડકારે છે.

૨. અમે વિદ્વાન અતિરિક્ત સરકારી અભિયોજક શ્રીમતી ચેતના શાહની દલીલો સાંભળી છે, જેમણે અમને નીચલી અદાલતની સમગ્ર રેકર્ડ પરથી અવગત કરાવ્યું છે. વિદ્વાન અતિરિક્ત સરકારી અભિયોજક તરફથી ભારપૂર્વક દલીલ કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદી પીડિતા ૧૬ વર્ષની ઉંમરથી ઓછી હતી અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળ બળાત્કાર કરવામાં આવ્યો હતો, તેમ જાણવા છતાં અદાલતે આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળ દોષિત ઠરાવી ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૩. તેમણે દલીલ કરી હતી કે આ તો ફરિયાદી યુવતી દ્વારા સંમતિ આપ્યાનો પણ કેસ નથી, કારણ કે તેની ઉંમર ૧૬ વર્ષથી ઓછી હતી. વાસ્તવમાં, કાન્તાબેન, જે ઓળખીતા હતા અને તે જ કારખાનામાં કામ કરતા હતા, તેમણે તેને બોલાવી હતી અને તેમના કહેવાથી તે ત્યાં ગઈ હતી, જ્યાંથી પ્રતિવાદી આરોપીએ તેનું અપહરણ કર્યું હતું. કોઈ પણ તબક્કે, રેકૉર્ડ પરથી એવું જણાતું નથી કે તે સ્વેચ્છાએ અને સંમતિપૂર્વક જોડાયેલ પક્ષકાર હતી. તેમણે આગળ દલીલ કરી હતી કે તેની પોતાની ઉંમરને ધ્યાનમાં લેતાં, તે ચીસ પણ પાડી શકે અને પોતાના માતાપિતાને બોલાવી શકે એવી સંભાવના અત્યંત ઓછી છે. ઉંમરના મુદ્દા અંગે તેમણે દલીલ કરી હતી કે શાળામાં કરેલી નોંધને સ્વીકાર્ય માનવી પડશે અને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૫ માત્ર તેને સ્વીકાર્ય જ નહીં બનાવે, પરંતુ એવી નોંધને સાક્ષ્યમૂલ્ય પણ આપશે. તેમણે આગળ દલીલ કરી હતી કે માતાને પોતાના નિવેદન સમયે જન્મતારીખ યાદ ન રહી હોય, તો પણ તે નોંધની સત્યતા દૂર થતી નથી, કારણ કે માતાએ જ તેણીને શાળામાં દાખલ કરાવી હતી અને તેમના કહેવા મુજબ જ નોંધ કરવામાં આવી હતી. તેથી, તેમણે દલીલ કરી હતી કે ઘટનાના સમયે ફરિયાદી યુવતીની ઉંમર ૧૪ વર્ષ અને ૭ મહિના હતી. જ્યારે કાયદો નાની બાળિકાઓને રક્ષણ આપવાનું વિચારે છે, ત્યારે અપીલના મંચ પર અદાલત હસ્તક્ષેપ કરી શકે અને પ્રતિવાદીને મહત્તમ સમયગાળા માટે દંડિત કરી શકે. તેમણે અદાલતને અપીલમાં વધારો વિચારતી વખતે પ્રતિવાદી આરોપીની ઉંમરને ધ્યાનમાં લેવા અનુરોધ કર્યો.

૪. પ્રતિભાવક તરફથી બંને અપીલોમાં કાનૂની સહાયમાં હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રકિત બારોટે અદાલત સમક્ષ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે આ માત્ર તકનીકી ગુનો છે, કારણ કે ફરિયાદી યુવતીનું વર્તન ધ્યાનમાં લેતા, તે કોઈ હંગામો કે બૂમાબૂમ કર્યા વિના બે મહિનાથી વધુ સમય સુધી આરોપી સાથે રહી હતી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે તે તે જ કારખાનામાં કામ કરતી હતી જ્યાં પ્રતિભાવક આરોપી કામ કરતો હતો અને કારખાનું બંધ હતું તે દિવસે બંનેએ ભાગી જવાનું પસંદ કર્યું હતું. એ પણ વધુ રજૂ કરવામાં આવ્યું કે શાળાના રજિસ્ટરમાં ફરિયાદી યુવતીની વય ૧૬ વર્ષથી ઓછી હોવાનું સંકેત મળે છે, છતાં અદાલતે આવી નોંધની પુરાવાકીય કિંમત પર વિચાર કરવો પડશે અને ફરિયાદી યુવતીની જન્મતારીખ અંગે માતા કે પિતામાંથી કોઈની પણ સ્પષ્ટ સાક્ષી ના અભાવે, નીચલી અદાલતે ફરિયાદી યુવતીની વય ૧૬ વર્ષથી ઓછી હોવાનું માનીને ભૂલ કરી છે. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે યુવક અપરિણીત હતો અને આ બંને યુવાન લોકો વચ્ચેનો પ્રેમસંબંધનો મામલો છે. તેથી, રાજ્ય દ્વારા સજામાં વધારો કરવાની અપીલમાં હોય કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળના નિર્દોષ છૂટકારા સંબંધિત મામલે, કોઈ હસ્તક્ષેપ ઇચ્છનીય નથી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે પ્રતિભાવક આરોપીએ દોષસિદ્ધિ સામે કોઈ અપીલ કરી નથી અને તેણે ત્રણ વર્ષના સજાકાળની સંપૂર્ણ અવધિ ભોગવી લીધી છે. ઉપરાંત, ઘણો સમય વીતી ગયો છે અને હવે આ તબક્કે કોઈપણ વધારો અનેક લોકોના જીવન પર મોટો પ્રભાવ પાડશે. તેથી, તેમણે અદાલતને બંને અપીલો રદ કરવાની વિનંતી કરી છે.

૫. બંને પક્ષકારોને સાંભળી અને રેકૉર્ડ પર રહેલી સામગ્રી પર વિચારણા કર્યા બાદ, અત્રે આગળ જણાવાનારા કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આ મત પર છીએ કે ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા સજા વધારવા માટે દાખલ કરાયેલ ફોજદારી અપીલ નં. ૨૧૫૧ વર્ષ ૨૦૦૪ ૨૬ થવાને પાત્ર છે, જ્યારે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળના નિર્દોષ છૂટકારાના વિરુદ્ધ દાખલ કરાયેલ ફોજદારી અપીલ નં. ૨૧૫૩ વર્ષ ૨૦૦૪ મંજૂર થવા યોગ્ય છે.

૬. સર્વપ્રથમ ફરિયાદી કન્યાની ઉંમરના મુદ્દાને ધ્યાનમાં લેતાં, ફરિયાદી કન્યા પ.ડબ્લ્યુ. નં. ૧- શંકરજી માલાજી ના પિતાએ પોતાની સાક્ષીમાં જણાવ્યું છે કે તેમને પોતાની મોટા દીકરીની ઉંમર યાદ નથી, જે અંદાજે ૧૫ વર્ષની હતી. જ્યારે તેમણે અદાલત સમક્ષ સાક્ષી આપી હતી, ત્યારે તેમને પોતાના લગ્નનો સમયગાળો પણ યાદ નહોતો. તેમણે આ હકીકત સ્વીકારી હતી કે તેમની દીકરી ચાકુડીયા મહાદેવની નજીક આવેલી એક પ્લાસ્ટિક ફેક્ટરીમાં મજૂરી કામ કરવા જતી હતી અને તેણે સાતમી ધોરણ સુધી અભ્યાસ કર્યો હતો.

૭. પી.ડબ્લ્યુ. નં. ૪ - અચીનેન શંકરજીએ વધુ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે જન્મ ઘરે થયો હોવાથી જન્મનો કોઈ નોંધણી કરવામાં આવી નથી. તે સૌથી મોટી પુત્રી

છે અને સાતમા ધોરણ સુધી અભ્યાસ કર્યો છે. પ્રતિયોજક પૂછપરછમાં બંને માતાપિતાએ આ સૂચનને સ્વીકાર્યું છે કે તેમના પાંચ સંતાનો છે, જેમાં સૌથી મોટું સંતાન પ્રોસિક્યુટ્રિક્સ છે. બાકીના ચારેય સંતાનો એ જ શાળામાં અભ્યાસ કરે છે જ્યાં સૌથી મોટી પુત્રીએ અભ્યાસ કર્યો હતો.

૮. પી.ડબ્લ્યુ.નં.-૫- રામધન કોરી, રાજપુર હિન્દી સ્કૂલ નં.૨ના આચાર્યને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પીડિતાની જન્મતારીખ સાબિત કરવા માટે તપાસવામાં આવ્યા છે. પીડિતાને ૬.૭.૧૯૯૩ના રોજ પ્રથમ ધોરણમાં પ્રવેશ આપવામાં આવ્યો હતો અને માતાપિતાનું ફોર્મ પી.ડબ્લ્યુ.નં.૪, પીડિતાની માતા, દ્વારા ભરવામાં આવ્યું હતું. પ્રવેશ નં.૫૧૫૩ આ સાક્ષી મારફતે વિધિવત્ સાબિત કરવામાં આવ્યો છે અને ઉક્ત રજિસ્ટરમાં દર્શાવેલી જન્મ તારીખ ૩૦.૬.૧૯૮૮ છે. સંબંધિત સમયગાળામાં તેઓ આચાર્ય નહોતા, પરંતુ રજિસ્ટર પરથી જણાય છે કે જન્મ તારીખ માતાપિતાના જણાવ્યા મુજબ નોંધવામાં આવી છે. શાળામાં જન્મ પ્રમાણપત્ર અથવા સોગંદનામાના સ્વરૂપે અન્ય કોઈ મહત્વપૂર્ણ પુરાવો ઉપલબ્ધ ન હતો. આ સાક્ષી મુજબ સામાન્ય રીતે પાંચ વર્ષની વયે બાળકને શાળામાં પ્રવેશ આપવામાં આવે છે.

૯. ઉપરોક્ત ચર્ચિત સાક્ષ્યના સમગ્ર સમૂહમાંથી, ફરિયાદીની જન્મતારીખના મુદ્દા અંગે, સ્વીકાર્ય રીતે ફરિયાદીની જન્મ નોંધ તેના જન્મ સમયે કરવામાં આવી

નહોતી. ફરિયાદીની જન્મતારીખ શાળાએ તેની માતાએ શાળામાં પ્રવેશ આપતી વખતે આપેલી માહિતી મુજબ નોંધેલી છે. જ્યારે તેને ૬.૭.૧૯૯૩ના રોજ પ્રથમ ધોરણમાં દાખલ કરવામાં આવી, ત્યારે માતાએ વાલીની ફોર્મ ભરી હતી અને દાખલા ક્રમાંક ૫૧૫૩માં તેની જન્મતારીખ ૧૯.૬.૧૯૯૮ દર્શાવવામાં આવી છે. સંબંધિત સમયે એવો કોઈ કેસ કલ્પાયેલો નહોતો. માતાની સ્મૃતિએ જો તેમની સાક્ષીમાં તેમને આધાર આપ્યો ન હોય, તો પણ તેને અસત્ય ગણાવી શકાય નહીં. તેથી, નીચલી અદાલતે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું છે કે શાળા રજિસ્ટરમાં રહેલી આવી નોંધનો પુરાવાકીય સ્વીકાર કાયદા હેઠળ મંજૂર છે. નિશ્ચિતરૂપે, અદાલત સમક્ષ આવનાર અન્ય સાક્ષ્યના આધારે તેની પુરાવાકીય કિંમતનું મૂલવણી કરી શકે છે. આ મુદ્દા અંગેનો કાયદો જો જોવામાં આવે તો, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉમેશ ચંદ્ર વિ. રાજ્ય રાજસ્થાનના કેસમાં, જેનો અહેવાલ ૧૯૮૨ ૨ એસ.સી.સી. ૨૦૨ માં પ્રકાશિત છે, ઠરાવ્યું છે કે નિયમિત સત્તાવાર ફરજ દરમિયાન જાળવવામાં આવતું અને વિવાદ પૂર્વે અસ્તિત્વમાં રહેલું શાળા રજિસ્ટર તથા પ્રવેશ ફોર્મની નોંધ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૫ હેઠળ વિશ્વસનીય છે. અદાલતે વધુમાં ઠરાવ્યું હતું કે વ્યક્તિની સાચી ઉંમર નક્કી કરવામાં મૌખિક સાક્ષ્ય ભાગ્યે જ ઉપયોગી થઈ શકે, અને તેથી પ્રશ્ન મુખ્યત્વે દસ્તાવેજો તથા તેમની પ્રામાણિકતાના સ્વરૂપ પર આધારિત રહેશે. જો કોઈ દસ્તાવેજી સાક્ષ્ય ઉપલબ્ધ ન હોય તો મૌખિક સાક્ષ્ય ઉપયોગી થઈ શકે. અદાલતે વધુમાં ઠરાવ્યું હતું કે પાલિકા નોંધમાં અથવા ગામના ચોકીદારના રજિસ્ટરમાં જન્મતારીખની નોંધ ન કરાઈ હોય તો તેનું વિશેષ મહત્વ રહેતું નથી. સામાન્ય જાણકારીની

બાબત છે કે ગામોમાં લોકો જન્મ કે મૃત્યુની જાણ કરવામાં બહુ સાવચેત નથી હોતા, અને તેથી આવી પ્રકારની ચૂકને અપીલકર્તાની તેની વાસ્તવિક જન્મતારીખ અંગેની દલીલને ખંડિત કરતી હાનિકારક પરિસ્થિતિ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. તેથી, સત્તાવાર ફરજના નિયમિત વહીવટ દરમિયાન જાળવવામાં આવતું સત્તાવાર પુસ્તક જ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૫ હેઠળ આવશ્યક છે.

૧૦. જ્યારે ફરિયાદી યુવતીની ઉંમરનો પ્રથમવાર પ્રવેશ ફોર્મમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે તેની જન્મતારીખ અંગે કે તે વાસ્તવમાં કઈ તારીખે જન્મી હતી તે અંગે ભાગ્યે જ કોઈ વિવાદ કે પ્રશ્ન હતો, અને એ બાબતે માતા-પિતાને નાની વયે ખોટી જન્મતારીખ આપવાનું કોઈ કારણ પણ હોઈ શકે તેમ નહોતું.

૧૦. રાજ્ય છત્તીસગઢ વિ. લેખરામના કેસમાં, જે એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૧૭૪૬(૧) માં અહેવાલિત છે, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે અભિયોજિકાની ઉંમર દર્શાવતી શાળા રજીસ્ટરની સાબિતી, ભલે નિર્ણાયક ન હોય, તો પણ તેનું પુરાવાકીય મૂલ્ય છે; અભિયોજિકાની ઉંમર અંગે તેના માતાપિતાનું નિવેદન શાળા રજીસ્ટરમાં કરાયેલ નોંધોને સમર્થન આપનાર હોઈ શકે છે. સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ આવેલા એક મામલામાં, વડી અદાલતે અભિયોજિકાના પિતાના નિવેદનને ફક્ત એ આધાર પર અવિશ્વસનીય ઠેરવ્યું કે તેઓ તેમના દરેક

સંતાનની જન્મતારીખ જણાવવામાં અસમર્થ હતા. સર્વોચ્ચ અદાલતે વડી અદાલતનો આવો અભિગમ ભૂલભર્યો ગણાવ્યો અને નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:—

“૧૨. શાળામાં જાળવવામાં આવતો રજિસ્ટર સંબંધિત વ્યક્તિની જન્મ તારીખ પુરવાર કરવા માટે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૫ના અર્થમાં પુરાવા રૂપે ગ્રાહ્ય છે. આવી જન્મ તારીખો શાળાના રજિસ્ટરમાં અધિકારીઓ દ્વારા તેમના જાહેર કર્તવ્યના નિર્વહન રૂપે નોંધવામાં આવે છે. પી.ડબ્લ્યુ.-૫, જે વર્ષ ૧૯૭૭માં તે શાળામાં સહાયક શિક્ષક હતો, તેણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે ભોગવતીની માતાએ તેની જન્મ તારીખ જાહેર કરી હતી. ભોગવતીના પિતાએ પણ તે જ આશયનું નિવેદન આપ્યું હતું.

૧૩. પીડિતાએ વર્ષ ૧૯૭૭માં પ્રવેશ લીધો હતો. તેથી, તે સમયે તેની વય આશરે ૬-૭ વર્ષ હતી. તેને પ્રથમ ધોરણમાં દાખલ કરવામાં આવી હતી. ગામડાના ધોરણ મુજબ પણ, તેણે શાળામાં થોડું મોડું પ્રવેશ લીધો હતો. તેણીના લગ્ન વર્ષ ૧૯૮૫માં કરવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે તે સ્પષ્ટપણે નાબાલિગ હતી. તે થોડો સમય સાસરિયામાં રહી હતી અને 'ગૌના' વિધિ પછી, તે પાછી આવી હતી. તેથી, પીડિતાની વય અંગેના રેકૉર્ડ પરના સામગ્રી ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં વિચારવામાં

આવવાની આવશ્યકતા હતી. એવું સાચું હોઈ શકે કે શાળા રજિસ્ટરમાં કરેલી નોંધ નિશ્ચિત નથી, પરંતુ તેની સાક્ષ્યમૂલ્યતા છે. શાળા રજિસ્ટરની આવી સાક્ષ્યમૂલ્યતા મૌખિક પુરાવા દ્વારા સમર્થિત થાય છે, કારણ કે તે પીડિતાની માતાના નિવેદનના આધારે નોંધવામાં આવી હતી.”

૧૧. મદન મોહન સિંહ તથા અન્ય વિ. રજનીકાંત તથા અન્ય, અહેવાલિત (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૨૦૯ના કેસમાં, જન્મતારીખ અંગે જાહેર રેકૉર્ડમાંની નોંધોને ધ્યાનમાં લેતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે અધિકૃત રેકૉર્ડમાં કરેલી નોંધો ધારા ૩૫ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે, પરંતુ અદાલતને તેની પુરાવાત્મક કિંમતની તપાસ કરવાનો અધિકાર છે. વધુમાં, તેણે ઠરાવ્યું હતું કે અખંડનીય દસ્તાવેજો દ્વારા સમર્થિત હોય તો માતાપિતાનું સાક્ષ્ય સર્વોત્તમ પુરાવું ગણાય. જોકે, શાળા રેકૉર્ડની નોંધ અને સરકારી રેકૉર્ડની નોંધ વચ્ચે વિસંગતિ હોય તો, શાળાની નોંધપોથીની નોંધને અસ્વીકાર્ય ગણવામાં આવે.

“૧૭. બિહાર રાજ્ય અને અન્યો વિ. રાધાકૃષ્ણ સિંહ અને અન્યો, એઆઈઆર ૧૯૮૩ એસ.સી. ૬૮૪ માં, આ અદાલતે સમાન દલીલ પર વિચાર કર્યો હતો અને નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

“૪૦. ...દસ્તાવેજની ગ્રાહ્યતા એક બાબત છે અને તેની પુરાવાત્મક કિંમત સર્વથા બીજી બાબત છે – આ બે પાસાઓને એકત્રીત કરી શકાય નહીં. કોઈ દસ્તાવેજ ગ્રાહ્ય હોઈ શકે છે, છતાં તે કોઈ પણ વિશ્વસનીયતા ધરાવતો ન હોઈ શકે અને તેની પુરાવાત્મક કિંમતનું વજન શૂન્ય હોઈ શકે છે.

* * *

૫૩...જ્યાં જવાબદાર અધિકારી દ્વારા અહેવાલ આપવામાં આવે છે, જે સાક્ષીઓના પુરાવા અને દસ્તાવેજો પર આધારિત હોય અને જેમાં “વિધિપ્રમાણિત સ્વરૂપ” હોય, કારણ કે તે માત્ર વહીવટી અધિકારી દ્વારા નહીં પરંતુ કોઈ કાયદાની સત્તા હેઠળ આપવામાં આવ્યો હોય, તો તેનો સાબિતીમૂલ્ય ખરેખર અત્યંત ઊંચો ગણાશે અને તેથી તેને વિશેષ વજન આપવાનું રહેશે.

* * *

૧૪૫.(૪) દસ્તાવેજોની પુરાવાકીય કિંમત, ભલે તેઓ કેટલાંય પ્રાચીન કેમ ન હોય, જો તેઓ તેમની માહિતીના સ્ત્રોતો પ્રગટ કરતા ન

હોય અથવા પૂરતી પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત ન કરી હોય, તો તે અત્યંત અલ્પ હોય છે.”

૧૮. તેથી, કોઈ દસ્તાવેજ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે, પરંતુ તેમાં રહેલી નોંધની સાક્ષ્યમૂલ્યતા છે કે નહીં, તે હજી પણ કોઈ વિશિષ્ટ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં તપાસવા આવશ્યક બની શકે છે. ઉપરોક્ત કાનૂની સિદ્ધાંતને આ અદાલતના રામ પ્રસાદ શર્મા વિ. બિહાર રાજ્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ સર્વોચ્ચ અદાલત ૩૨૬; રામ મૂર્તિ વિ. હરિયાણા રાજ્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ સર્વોચ્ચ અદાલત ૧૦૨૯; દયારામ અને અન્ય વિ. દાવલતશાહ અને અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૭૧ સર્વોચ્ચ અદાલત ૬૮૧; હરપાલ સિંહ અને અન્ય વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ સર્વોચ્ચ અદાલત ૩૬૧; રવિન્દર સિંહ ગોખી વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૫૮૪; બાબલૂ પાસી વિ. ઝારખંડ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૮) ૧૩ એસ.સી.સી. ૧૩૩; દેશ રાજ વિ. બોધ રાજ એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ સર્વોચ્ચ અદાલત ૬૩૨; તથા રામ સુરેશ સિંહ વિ. પ્રભાત સિંહ @છોટુ સિંહ અને અન્ય (૨૦૦૯) ૬ એસ.સી.સી. ૬૮૧ જેવા ચુકાદાઓ દ્વારા વધુ મજબૂત બનાવવામાં આવ્યું છે. આ કેસોમાં ઠરાવાયું છે કે, જો સંબંધિત અધિકારીએ પોતાની અધિકારીય

ફરજના નિર્વહણમાં અધિકારીય નોંધમાં નોંધ કરી હોય, તો પણ તેની કેટલીક ભારતા હોઈ શકે છે, પરંતુ તેમ છતાં, જે વ્યક્તિની માહિતીના આધારે નોંધ કરવામાં આવી હોય તેની તરફથી તેની પુષ્ટિ આવશ્યક બની શકે છે, તેમજ એવી નોંધ રજૂ કરવામાં આવી છે અને સાબિત કરવામાં આવી છે કે નહીં, તે પણ જોવાનું રહે છે. અહીં આવશ્યક પુરાવાનો ધોરણ અન્ય સિવિલ અને ફોજદારી કેસોમાં જેવો છે, તે જ છે.

XXX XXX XXX

૨૦. જ્યાં સુધી અધિકારી અથવા સત્તાધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા અધિકૃત ફરજોના નિર્વહણ દરમિયાન સત્તાવાર નોંધમાં કરેલી નોંધોનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૫ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે, પરંતુ તેમની પુરાવાત્મક કિંમતનું પરીક્ષણ કરવાની અદાલતને અધિકાર છે. નોંધોની પ્રામાણિકતા એ બાબત પર આધાર રાખશે કે આવી નોંધો કોની માહિતીના આધારે નોંધાઈ હતી અને માહિતીનો તેનો સ્ત્રોત શું હતો. શાળા રજીસ્ટર/શાળા છોડ્યાનું પ્રમાણપત્રમાં કરેલી નોંધને કાયદા મુજબ પુરવાર કરવી આવશ્યક છે અને આવા કેસોમાં આવશ્યક પુરાવાનો ધોરણ અન્ય કોઈપણ નાગરિક કે ફોજદારી કેસોની જેમ જ સમાન રહે છે.

૨૨. જો કોઈ વ્યક્તિ કોઈ વિશિષ્ટ જન્મતારીખ પર આધાર રાખવા માંગે અને કોઈ દસ્તાવેજને પુરાવા તરીકે ઉપયોગમાં લેવા ઇચ્છે, તો તેને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૨(પ) અથવા કલમ ૫૦, ૫૧, ૫૯, ૬૦ તથા ૬૧ વગેરેના અર્થમાં, તેમાં ઉલ્લેખિત તારીખ, સમય વગેરેની પ્રામાણિકતા વિશેષ જાણકારી ધરાવતા વ્યક્તિની પરીક્ષા દ્વારા સાબિત કરવી પડે છે. (જુઓ: ઉપદેશ કુમાર તથા અન્ય વિ. પૃથ્વી સિંહ તથા અન્ય, (૨૦૦૧) ૨ એસ.સી.સી. ૫૨૪; તથા પંજાબ રાજ્ય વિ. મહિન્દ્ર સિંહ, એર.આઈ.એમ. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૧૮૬૮)."

૧૨. આ રીતે જે નિષ્કર્ષ નીકળે છે તે એ છે કે વ્યક્તિની ઉંમર નિર્ધારિત કરવા માટે, અધિકૃત રેકૉર્ડમાં કરવામાં આવેલી નોંધો પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૫ હેઠળ ગ્રાહ્ય ગણાય છે. તેમ છતાં, આવી નોંધોનું કાયદા મુજબ પુરાવાથી પ્રમાણ આપવું જરૂર છે. આવા પ્રસંગમાં પુરાવાનો ધોરણ નાગરિક કે ફોજદારી સ્વરૂપના અન્ય કોઈપણ મામલામાં જેવો જ રહે છે. તેથી, વિશેષ જાણકારી

ધરાવતો વ્યક્તિની તપાસ કરવી આવશ્યક થશે, જો ફરિયાદ પક્ષ કોઈ નિશ્ચિત જન્મતારીખ પર આધાર રાખવા ઈચ્છે અને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની જોગવાઈઓ મુજબ સેવામાં લેવાયેલા દસ્તાવેજનું પણ પ્રમાણ કરવા માંગતો હોય. તેમ છતાં, કોઈ દસ્તાવેજની ગ્રાહ્યતા માત્ર તેના પુરાવાત્મક મૂલ્યના પરીક્ષણને અદાલતથી અટકાવી શકતી નથી, અને તે મૂલ્ય સંબંધિત કેસના હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત રહેશે. જે વ્યક્તિની વિનંતી પર આવી નોંધ કરવામાં આવી હતી, તેની માહિતીનો સ્ત્રોત નોંધની પ્રામાણિકતા નિર્ધારિત કરશે. તેથી, એવું કહી શકાય કે વિશ્વસનીય વ્યક્તિનું, ખાસ કરીને માતા-પિતાનું, અખંડનીય પુરાવા, તેમજ જન્મતારીખ, મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના રજીસ્ટર, સરકારી હોસ્પિટલ વગેરે જેવા સમકાલીન દસ્તાવેજોને અન્ય પુરાવા કરતાં પ્રાથમિકતા આપવામાં આવશે. જન્મતારીખ, કોર્પોરેશનના રજીસ્ટર અથવા સરકારી હોસ્પિટલના દસ્તાવેજોના અભાવે, અધિકૃત ફરજો નિભાવતી અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા સંચાલિત શાળા રજીસ્ટરમાંની નોંધ, જો માતા-પિતાના પુરાવાથી સમર્થિત હોય, તો આવી નોંધો કાયદા મુજબ પ્રમાણિત ગણાશે.

૧૩. વર્તમાન મામલામાં પરત આવતાં, નિયમિત વ્યવહાર દરમિયાન જાળવવામાં આવતું શાળા રજીસ્ટર અને તેમાં સંબંધિત અધિકારી દ્વારા તેની અધિકારીય ફરજના નિવહનરૂપે કરાયેલી નોંધને, જ્યારે સમકાલીન દસ્તાવેજો આધારરૂપ નોંધ, એટલે કે માતાનું સોગંદનામું અને તેની જાણકારીનો સ્ત્રોત,

દ્વારા સમર્થન મળે છે, ત્યારે આવી નોંધની પ્રામાણિકતા યોગ્ય રીતે વિશ્વસનીય માનવામાં આવી છે અને ફરીયાદિની વય ૧૬ વર્ષથી ઓછી હોવાનું યોગ્ય રીતે ઠરાવવામાં આવ્યું છે.

૧૪. આવી પરિસ્થિતિમાં, જે બાબતનું પરિક્ષણ કરવાનું જરૂરી છે તે એ છે કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩, ૩૬૬ અને ૩૭૬ હેઠળના અપરાધો સાબિત થયેલા છે કે કેમ. અદાલતે, નિશ્ચયે, કલમ ૩૭૬ના તત્વો સાબિત થયેલા હોવાનું ઠરાવ્યું છે અને તેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળ દંડનીય અપરાધ બદલ આરોપીને દોષિત ઠરાવ્યો છે, જેના સંબંધમાં આરોપી દ્વારા કોઈ પડકાર કરવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ ફરિયાદી સ્ત્રીની વય ૧૬ વર્ષ હોવાનું માન્ય રાખીને તેણે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળ તેને દોષિત ઠરાવવાનું પસંદ કર્યું નથી.

૧૫. ફરિયાદી પક્ષ સાહેદ નં. ૨ દ્વારા આપવામાં આવેલા વર્ણન પરથી જણાય છે કે સહકર્મી અને પરિચિત કાંતાબેને, જેમણે તેને લાકડાના ડંડા લેવા માટે બોલાવી હતી, તેની લલચાવી હતી અને ઓટો-રિક્ષામાં તેને રખિયાલ લઈ ગઈ હતી. ત્યાંથી તેણીને એક છોકરા સાથે મોકલી દેવામાં આવી, જે તેને અંબાજી લઈ ગયો. તેણી ગેસ્ટ હાઉસમાં રહી હતી અને ત્યાં તેની સાથે રહીને તેના સાથે શારીરિક સંબંધ બાંધ્યા હતા. ત્યારબાદ તેઓ પાવાગઢ ગયા અને ત્યાં પણ ગેસ્ટ

હાઉસમાં રહ્યા હતા. ત્યારપછી, તેણીને રબારી કોલોની ખાતેના કોઈ ગામમાં લઈ જવામાં આવી હતી અને તેઓ ત્યાં ૧૦ થી ૧૫ દિવસ રહ્યા હતા. અંબાજી અને પાવાગઢમાં તેઓ કેટલા દિવસ રહ્યા હતા તે બાબતથી તેણી અજાણ હતી. પ્રતિવાદી આરોપી રાત્રિપાળી દરમિયાન ફેક્ટરીમાં તેની સાથે કામ કરતા હતા, એવી સૂચનાને તેણીએ સ્વીકારી ન હતી. તેઓ ફેક્ટરી બંધ હતી તે દિવસે ભાગી જવા માટે પસંદ કર્યું હતું. તેણી રખિયાલ ચોક પાસે તેની રાહ જોઈ રહી હતી, જ્યાંથી તેઓ ઓટો-રિક્ષામાં કાપડવંજ અને ત્યારબાદ અંબાજી મંદિર ગયા હતા, એવી સૂચનાને પણ તેણીએ સ્વીકારી ન હતી. પ્રતિવાદી સિંદૂર ભરી દીધું હતું કે નહીં, તે પ્રશ્નના જવાબમાં તેણીએ કહ્યું કે તેણે તેના કપાળ પર બળજબરીથી સિંદૂર લગાવ્યું હતું. તેણીએ સ્વીકાર્યું કે તેઓ અંબાજીમાં બે થી ત્રણ દિવસ રહ્યા હતા, ત્યારબાદ તેઓ એસ.ટી. બસમાં પાવાગઢ ગયા, જ્યાં તેઓ ૨ દિવસ રહ્યા અને ત્યાંથી અમદાવાદ પાછા આવ્યા. રબારી કોલોનીમાં ૧૦-૧૫ દિવસ રહ્યા દરમિયાન તેના પિતા તેને મળવા આવ્યા હતા અને તેઓ વારંવાર ખરીદી કરવા તથા ફિલ્મ જોવા જતા હતા તથા તેમની સાથે અનેક ફોટોગ્રાફ્સ પણ લેવાયા હતા, એવી સૂચનાને તેણીએ નકારી હતી. પ્રતિવાદી કામ પર જતો રહ્યો અને સાંજે પાછો આવતો હતો. તેઓ કદી રેસ્ટોરન્ટમાં ગયા નહોતા. તેણીએ એ સૂચનાને પણ નકારી હતી કે તેણીએ તેને ધમકી આપી હતી કે જો તેને તેના માતાપિતાના ઘેર પાછી મોકલવામાં નહીં આવે તો તે આત્મદાહ કરશે.

૧૬. આંક ૧૧ પર પી.ડબ્લ્યુ.નં. ૩ – ઈશાબેન જામભાઈ રબારીએ જણાવ્યું છે કે બળાત્કૃત સ્ત્રી અને આરોપી રબારી કોલોનીમાં રહેતા હતા. તેમના પાસે બે રૂમ હતા, જેમાંથી એક રૂમ ખાલી હતો અને આરોપી તથા બળાત્કૃત સ્ત્રી તે રૂમમાં રહેતા હતા. પોતાના નિવેદનમાં તેમણે જણાવ્યું કે આરોપી અને બળાત્કૃત સ્ત્રી રૂ. ૩૦૦/-ના ભાડેથી રૂમ લેવા માટે લગભગ ૧ ૧/૨ વર્ષ પહેલાં આવ્યા હતા. તેઓ પતિ-પત્ની તરીકે રહેતા હતા. એક રાત્રે પોલીસ આવી અને આરોપી તથા બળાત્કૃત સ્ત્રીને ધરપકડ કરી ગઈ. તેમણે સ્વીકાર્યું કે બંને શાંતિપૂર્વક, પતિ-પત્ની તરીકે રહેતા હતા અને આ સૂચનાને પણ નકાર્યું કે આરોપી બહારથી દરવાજો બંધ કરીને પોતાનું કામ કરવા ગયો હતો. તેમના માતાપિતાએ પણ નિવેદન આપ્યું છે કે બળાત્કૃત સ્ત્રી લાકડાં એકત્ર કરવા ગઈ હતી અને લગભગ ૧ ૧/૨ મહિના બાદ પરત આવી હતી. તેમણે પોતાના સગાંઓ તથા ઓળખીતાઓ પાસે પૂછપરછ કરી હતી, પરંતુ તે મળી ન આવતા ગોમતીપુર પોલીસ મથકે ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી. લગભગ બે મહિના બાદ પોલીસે તેમને જણાવ્યું કે યુવતી મળી ગઈ છે. તેણે માતાપિતાને ઓળખવાનો ઈનકાર કર્યો અને ત્યારબાદ તેઓ તેને ઘરે લઈ આવ્યા.

૧૭. માતાપિતાની, પીડિતા તથા પાડોશીની સાક્ષીથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તે પ્રતિવાદી આરોપી સાથે ગઈ હતી અને જાહેર વાહનવ્યવહારમાં એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે પણ ગઈ હતી તથા તેઓ પતિ-પત્ની તરીકે રહેતા હતા. તેણીએ

કચારેય કોઈ હોદ્દા-હલ્લો કે બૂમાબૂમ કરી નહોતી; તેના વિરુદ્ધ, સમગ્ર રેકૉર્ડ પરથી તેની સંમતિ સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે.

૧૮. તેઓએ રબારી વાસમાં એક ઓરડો ભાડે રાખવાનું પસંદ કર્યું હતું, પરંતુ તેઓ સુખી દંપતીની જેમ અહીંથી તહીં ફરતા પણ રહ્યા હતા, છતાં પોલીસએ ફરીયાદી અને પ્રતિવાદી આરોપીને પકડી લીધા. પિતાએ, પ્રતિપૂરણામાં, સ્પષ્ટપણે કહ્યું છે કે તેણીએ માતાપિતાને ઓળખવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. ત્યારબાદ તેને બળજબરીથી ઘરે લાવવામાં આવી હતી. નિશ્ચિતરૂપે, કાયદો ૧૬ વર્ષથી ઓછી વયની કિશોરીની સંમતિને માતાપિતાની કાયદેસર વાલિત્વમાંથી, માતાપિતાની સંમતિ વિના, દૂર લઈ જવાની મંજૂરી આપતો નથી; અને ન તો યૌન સંભોગ અંગે તેની સંમતિનો કોઈ પ્રાસંગિક મહત્ત્વ રહે છે. પ્રતિવાદી આરોપી એટલો પરિપક્વ હતો કે તેને એ સમજ હોવી જોઈએ હતી કે ૧૬ વર્ષથી ઓછી વયની બાળકી ને માતાપિતાની કાયદેસર વાલિત્વમાંથી તેમની સંમતિ વિના દૂર લઈ જવી યોગ્ય નથી. શારીરિક કૃત્ય માટે તેની સ્વેચ્છા અથવા સંમતિ પણ, કોઈપણ રીતે, પ્રતિવાદીને એવા સંબંધમાં સંડોવાવાની જવાબદારીમાંથી મુક્ત કરી શકતી નથી, નહીં તો આવી હરકત દંડનીય જવાબદારીને આકર્ષે છે, જેનો પરિણામ વર્તમાન કેસમાં આવ્યું છે.

૧૯. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩નું આ તબક્કે પુનઃઉત્પાદન કરવું આવશ્યક છે.

૩૬૩. અપહરણ માટે સજા.— જે કોઈ [ભારત]માંથી અથવા કાયદેસર સંરક્ષણમાંથી કોઈ વ્યક્તિનું અપહરણ કરે છે, તેને એવી કોઈપણ પ્રકારની કેદની સજા કરવામાં આવશે, જે સાત વર્ષ સુધી વિસ્તરી શકે છે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

૨૦. કલમ ૩૬૧ મુજબ, ૧૬ વર્ષની ઉંમરથી ઓછી વયના પુરુષ બાળકે અથવા ૧૮ વર્ષની ઉંમરથી ઓછી વયની સ્ત્રી બાળકે, અથવા અસ્વસ્થ મનના કોઈ પણ વ્યક્તિને, વાલી ની સંમતિ વિના, કાયદેસર વાલીપણામાંથી અપહરણ કરાયું છે, એમ કહેવાય છે.

૨૧. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૬ નીચે પુનઃઉતારવામાં આવે છે:—

"૩૬૬. સ્ત્રીનું અપહરણ, અપહરણ અથવા પ્રેરણા દ્વારા તેને લગ્ન કરવા મજબૂર કરવાનું વગેરે.— જે કોઈ કોઈ સ્ત્રીનું અપહરણ કરે છે

અથવા અપહરણ કરે છે, એ ઈશાદા સાથે કે તેને તેની ઈચ્છા વિરુદ્ધ કોઈ વ્યક્તિ સાથે લગ્ન કરવા મજબૂર કરવામાં આવે, અથવા એવું જાણતાં કે તેને મજબૂર કરવામાં આવવાની સંભાવના છે, અથવા જેથી તેને વિધિબાહ્ય સંભોગ માટે બળજબરીથી કે પ્રલોભિત કરીને દોરવામાં આવે, અથવા એવું જાણતાં કે તેને વિધિબાહ્ય સંભોગ માટે બળજબરીથી કે પ્રલોભિત કરવામાં આવવાની સંભાવના છે, તેને એવી કેદથી, જે કોઈપણ પ્રકારની હોઈ શકે, દસ વર્ષ સુધીની મુદત માટે દંડનીય કરવામાં આવશે અને દંડનો પણ ભાગીદાર રહેશે; અને જે કોઈ, આ સંહિતામાં વ્યાખ્યાયિત ફોજદારી ધમકી દ્વારા અથવા સત્તાના દુરુપયોગ દ્વારા અથવા બળજબરીના અન્ય કોઈ ઉપાય દ્વારા, કોઈ સ્ત્રીને કોઈ સ્થળેથી જવા માટે પ્રેરિત કરે છે, એ ઈશાદા સાથે કે તેને બીજા વ્યક્તિ સાથે વિધિબાહ્ય સંભોગ માટે બળજબરીથી કે પ્રલોભિત કરવામાં આવે, અથવા એવું જાણતાં કે તેવું થવાની સંભાવના છે, તે ઉપરોક્ત મુજબ દંડનીય રહેશે.”

૨૨. જો કોઈ વ્યક્તિ એવી જાણ સાથે કે સ્ત્રીને ગેરકાયદેસર સંભોગ માટે બાધ્ય કરવામાં આવી શકે છે, અથવા એવું હોવાની શક્યતા જાણતાં, અથવા તેને બળજબરીથી કે પ્રલોભનથી તે માટે વશ કરવામાં આવી શકે છે, કોઈ સ્ત્રીનું અપહરણ કરે, તો તેને આ ઉપબંધ હેઠળ દંડિત કરવામાં આવશે.

૨૩. આ જોગવાઈઓની વ્યાખ્યામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે તેમ, માતા-પિતાની કાયદેસર સંરક્ષામાંથી દાવો કરાયેલ સગીરાને માતા-પિતાની સંમતિ વિના લઈ જવાઈ હતી, અને તેથી જે સગીરને લઈ જવાયો હોય તેની સંમતિ સર્વથા અમાન્ય ગણાય છે, કારણ કે કાયદો સગીર માટે એક રક્ષાત્મક આવરણ પૂરું પાડે છે અને જેના સંમતિ વિના સગીરને તેની કસ્ટડીમાંથી દૂર લઈ જઈ શકાય નહીં. આ નાજુક વય છે, જે પ્રેરણાને સહેલાઈથી વશ થાય તેવી છે, જેના પરિણામે સગીર કાયદેસર સંરક્ષણની સંભાળમાંથી બહાર લઈ જવામાં ઈચ્છુક બની શકે છે, અને આરોપી તરફથી આવું કૃત્ય દંડનીય કાર્યવાહી આકર્ષે છે. એ બાબતમાં કોઈ શંકા નથી કે બળાત્કારની દોષસિદ્ધિના આદેશને પ્રતિવાદીએ પડકાર્યો નથી અને તેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૬ હેઠળનો અપરાધ પણ વધુ દઢ બને છે. પરિણામે, એવું ઠરાવી શકાય કે અદાલતે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળ આરોપીને દોષિત ઠરાવવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી, કારણ કે કલમ ૩૭૫ હેઠળની વ્યાખ્યા સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે ૧૬ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની યુવતી સાથે, તેની સંમતિ હોય કે ન હોય, જે કોઈ જાતીય સંભોગ કરે, તેણે બળાત્કાર કર્યો કહેવાય. જોકે, અદાલતે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળ આરોપીને દોષિત ન ઠરાવવામાં ભૂલ કરી હતી. તેથી, આ કલમો હેઠળની નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા અને આદેશ સામે રાજ્ય દ્વારા દાખલ અપીલ મંજૂર કરવી પડશે. જોકે, કલમ ૩૭૬ હેઠળ દંડનીય અપરાધ માટે અદાલતે પ્રતિવાદી

આરોપીને આપેલી ત્રણ વર્ષની સજામાં વધારો કરવાની અપીલમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ જરૂરી નથી.

૨૪. અમને એ વાતની જાણ છે કે સામાન્ય રીતે બળાત્કાર માટે નિર્ધારિત સજા ૭ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ, પરંતુ તે આજીવન કેદ સુધી વિસ્તરી શકે છે. (અપરાધ વર્ષ ૨૦૦૩નો છે). ૭ વર્ષથી ઓછી કોઈ પણ સજા માટે, ૭ વર્ષથી ઓછી અવધિની કેદની સજા ફટકારનાર અદાલત દ્વારા પૂરતાં અને વિશેષ કારણો દર્શાવવાના રહેશે. આ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં કે ફરિયાદી ભલે ૧૬ વર્ષથી ઓછી વયની હતી, પરંતુ આરોપી, અવિવાહિત યુવાન છોકરો હોવાથી, ફરિયાદી સાથે ૨ ½ મહિના કરતાં વધુ સમય સુધી રહ્યો હતો. તેમના ભાગી જવાના તરત બાદ અંબાજી મંદિર ખાતે લગ્નવિધિ કરવામાં આવી હતી. તેઓ પતિ-પત્ની તરીકે સાથે રહેતા રહ્યા. ફરિયાદી તરફથી સમગ્ર અવધિ દરમિયાન સ્વેચ્છા હતી, તેમ છતાં કાયદાની દૃષ્ટિએ તેને વિચારમાં લેવું અગ્રાહ્ય છે, પરંતુ ખાસ કરીને વર્તમાન મામલે, જ્યાં અપીલ ૧૨ વર્ષ બાદ સાંભળવામાં આવી રહી છે, આરોપીને સજા ફટકારતી વખતે તેને ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી રહેશે. આ ઘટના વર્ષ ૨૦૦૩ની છે અને દોષિતે પહેલેથી જ કેદનો સમગ્ર સમયગાળો ભોગવી લીધો છે. અમે પોલીસ પાસેથી અહેવાલ માંગ્યો હતો અને ફરિયાદીના પિતાનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું છે, અને તેમના વર્ણન પરથી એવું જણાય છે કે ફરિયાદી અન્યત્ર સુખપૂર્વક વિવાહિત છે અને તે લગ્નથી થયેલા બે સંતાનો ધરાવે છે.

આરોપીએ દોષસિદ્ધિ બાદની સમગ્ર અવધિમાં ક્યારેય તેમની સાથે સંપર્ક સાધવાનો પ્રયાસ કર્યો નથી, ન તો તેણે ક્યારેય ફરિયાદીને હેરાન કરી છે. તેનો કોઈ પૂર્વ ફોજદારી ઇતિહાસ નથી અને ઘટનાબાદની અવધિમાં પણ તેની વિરુદ્ધ કોઈ અપરાધ નોંધાયો નથી. આવા સંજોગોમાં, અમે સજાની અવધિમાં વધારો ન કરવો યોગ્ય માનીએ છીએ.

૨૫. પંજાબ રાજ્ય વિ. રાકેશ કુમાર (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં, પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતે આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૩૭૬ અને ૩૭૭ હેઠળ દોષિત ઠરાવ્યો હતો અને અનુક્રમે ૩ વર્ષ તથા ૭ વર્ષની કઠોર કેદની સજા ફરમાવી હતી. વડી અદાલતે દોષસિદ્ધિની પુષ્ટિ કરી, પરંતુ જ્યારે અપીલકર્તાની ઉંમર ૧૯ વર્ષ હતી અને પીડિતા ૧૬ વર્ષથી ઓછી વયની હતી ત્યારે ભોગવવામાં આવેલી સજાની અવધિ સુધી સજા ઘટાડીને રાખી હતી. પીડિતાના પિતાએ વડી અદાલત સમક્ષ સોગંદનામું દાખલ કરીને જણાવ્યું હતું કે પીડિતા જીવનમાં સ્થિર થઈ ગઈ હતી અને ઉદાર દૃષ્ટિકોણ અપનાવવામાં આવ્યો હતો. અદાલતે નીચલી અદાલતે લગાડેલા દરેક ગુના માટે ૩ વર્ષની કઠોર કેદ અને રૂ.૧૦,૦૦૦/-નો દંડ, દંડ ન ભરવામાં આવે તો પ્રત્યેક ગુના માટે ડિફેન્ડન્ટની જોગવાઈ સાથે, સજાની અવધિ નિર્ધારિત કરી હતી તથા જમા કરાવવામાં આવેલી રકમમાંથી રૂ.૮,૦૦૦/- પીડિતાને ચૂકવવાનો આદેશ કર્યો

હતો. અદાલતે કલમ ૩૭૬ હેઠળ દંડનીય ગુના સંબંધિત માપદંડો પણ નિર્ધારિત કર્યા હતા.

૨૬. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળના દોષસિદ્ધિના સંદર્ભમાં, આરોપીને એક વર્ષના કારાવાસ તથા રૂ. ૬,૦૦૦/-ના દંડની સજા થવી જોઈએ અને દંડની રકમ અદા કરવામાં નિષ્ફળ રહે તો ત્રણ માસના કારાવાસની સજા થવી જોઈએ, જ્યારે કલમ ૩૬૬ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે તેને ત્રણ વર્ષના કારાવાસની સજા ભોગવવી પડશે અને રૂ. ૬,૦૦૦/-નો દંડ અદા કરવો પડશે તથા દંડ અદા કરવામાં નિષ્ફળ રહે તો ત્રણ માસના સાદા કારાવાસની સજા ભોગવવી પડશે, જે સજાઓ સમકાલીન રીતે ચાલવાની સૂચના આપવામાં આવે છે અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળ તેણે ભોગવેલો સમય પહેલેથી જ ભોગવી લીધેલો સમય ગણવામાં આવશે. દોષિત દ્વારા અદા કરવાની કુલ દંડરકમમાંથી રૂ. ૧૦,૦૦૦/- રકમ વળતરરૂપે પીડિતાને ચૂકવવામાં આવશે, જે તેની વૈવાહિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને તેના વતી તેના માતા-પિતા પૈકી કોઈપણ એક દ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાશે.

૨૭. આ અપીલોનું પરિણામ ઓફિસ દ્વારા પ્રતિવાદી આરોપીને જાણ કરવામાં આવશે, અને તે આદેશની પ્રાપ્તિથી ચાર અઠવાડિયાંની અંદર દંડની રકમ જમા

કરાવશે; અને એવી રકમ જમા કરવામાં તેની નિષ્ફળતા થાય તો, તેના પરિણામો અનુસાર કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.

૨૮. ફોજદારી અપીલ નં. ૨૧૫૩ વર્ષ ૨૦૦૪ તે મુજબ મંજૂર કરવામાં આવે છે, જ્યારે ફોજદારી અપીલ નં. ૨૧૫૧ વર્ષ ૨૦૦૪ ફગાવવામાં આવે છે.

(રવિ આર. ત્રિપાઠી, ન્યાયાધીશ)

(શ્રીમતી સોનિયા ગોકાણી, ન્યાયાધીશ)

સુધીર

The translation of this judgment has been provided by

M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment

shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.